

מחמתה le תורה

תשובה:

ב

לכבוד ידידי ר' מאיר שילוח קב. יבנה.
שלום וברכה!

א) הצבעת לדברי „התורה תמימה” (שמות י”ב אות קנ”ט) המביא דברי הגר”א בבאורו (או”ח סי’ תכ”ו, סק”ב), שהכלל דאין מחמי צין את המצות אמור, אם לא יקיימו את המצוה אחר כך בהידור גדול יותר, אבל אם אחר כך תעשה המצוה בהידור רב, יש להשהות את המצוה והוכחת מתוך זה, שההידור הוא מעצם המצוה, דאם לא כן, לא היה מן ההגיון שעצם המצוה תסבול דחוי בזמן, מפני דבר תיצוני של תוספת. ע”כ.

הנה לאמיתו של דבר, עדיין יש לדון בזה, שהרי אם נפרש שההידור הוא חלק מן המצוה, עדיין אין לנו טעם מספיק לומר, שיאחר את המצוה, שהרי „חביבה מצוה בשעתה” ולא לדי חותה, וכמו שמביא „המגן אברהם” שמזכירו „התורה תמימה” שם, והוא מסתמך על דברי הגמרא (מנחות דף ע”ב ע”א) שמצוה בשעתה חביבה עד כדי דחיית שבת, ועי’ שם גבי אברים ופדרים של תמיד בין הערביים שמקטי רין בהם בשבות, אף שיכולים להקטירם כל ה לילה, מפני הטעם הנ”ל: „חביבה מצוה בשעתה” ולכן ההסבר שההידור הוא חלק מעצם המצוה עדיין אינו מספיק בנמוקך — בדברי הגר”א. ומאידך, גם אם נקבל, שההידור הוא רק תוספת, יש מקום להסביר דברי הגר”א, אולי ערכו של הידור מצוה, הוא כל כך גדול עד שבגללו בלבד, כדאי להשהות ולעשות את

א.

לכבוד עורך „השבילין” הרה”ג ר’ כ”פ טכורש שליט”א.

ברצוני להעיר על מאמרו המאלף „הידור במעשר כספים” (שבילין מספר כ”ה—כ”ו), והתקירה אם ההידור הוא חלק מעצם המצוה או רק תוספת?

ב „תורה תמימה” (שמות י”ב פסוק י”ז אות קנ”ט) מובא הגר”א (בקשר ל„ושמרתם את המצות”, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה), ש”באם אחר כך תיעשה המצוה בהידור ומן המובחר, כן מחמיצים, ומכאן ניתן להביא ראיה, שדעתו שהידור מצוה היא חלק מהמצוה, כי הרי על הפסוק „וימל אברהם כאשר צוה אותו אלקים” אומרת הגמרא (קידושין ד’ כ”ט), כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירו מיד ולדורות, ובפסחים (ד’ ד’ ע”א) כל היום כשר למילה, אלא שזריון מקדימין למצות, שנאמר וישכם אברהם בבקר, ולמרות הכל, הוא מתיר להשהות את המצוה אם תעשה בהידור, כגון אם התאסף קהל, „וברוב עם הדרת מלך” וכדור מה, ואף אברהם אבינו שכרגיל הזדרו מל את עצמו „בעצם היום הזה”, בעיצומו של יום, לפרסם את המצוה, וזה אגב בניגוד לדעת המגן אברהם, המובאת שם שלא להחמיץ, וכנראה שאנו שעורכים הרבה פעמים ברית מילה אחרי הצהרים בכדי שיתאספו אורחים, מסתמכים על דעת הגר”א. נא לעיין ב„תורה תמימה” הנ”ל שמות, הדין בבעייה זו שכבודו חקר.

בכבוד ויקר מאיר שילוח קב, יבנה.

אותה המצוה כגון תפלה בצבור, או הלל בצבור (ראה ר"ה ד' ל"ב ע"ב) דכל שהצבור יותר גדול, הרי התפלה נאמרת מפיותיהם של יותר יהודים, ולכן זה הידור של מצות תפלה ויש להעדיף להתפלל בבית כנסת גדול יותר במקום שיש יותר ויותר מתפללים, כמו כן נמצא בגמרא על ענין „ברוב עם הדרת מלך“ לענין תקיעת שופר (שם ר"ה ד' ל"ב ע"ב) מאי שנא שני מתקיע משום „ברוב עם הדרת מלך“, כלומר, שיש להעדיף לתקוע יותר מאוחר, כדי להדר את התקיעות ברוב עם, וגם שם היא מצוה כוללת לכל יחיד ויחיד, שהוא מחויב לשמוע קול שופר ולא יוצא ידי חובתו אם לא שמע, רק אחד תוקע כדי שכולם ישמעו ויצאו ידי חובתם מתוך השמיעה, מפני שמצוה לשמוע קול שופר, וכך היא תוכן הברכה, נמצא שקהל השומעים כולם רצופים למצוה, שכל אחד חייב בה ומקיימה בשמיעה, אבל בענין ברית מילה לא מצאנו שמוסיף הציבור של רוב עם להידור מצוה.

ולכן במצות מילה, שנפסק בשלחן ערוך (י"ד סי' רס"ה סעיף ו') בזה"ל: היכא דאפשר עבדינן למילה בעשרה, והיכא זלא אפשר עבדינן בפחות מ'וד עכ"ל, כלומר, שיש הידור וחיובות לערוך את הברית מילה במנין אנשים, אבל אם אי אפשר להשיג מנין, לא דוחים שוב ברית מילה, בין שהוא בזמנה או שלא בזמנה, במקרה כזה גם אם יש אלף יהודים, אין חשיבות יתירה מאשר מנין אחד, מפני שהשכינה נמצאת כבר גם בעשרה, ואין הצבור הרחב ביותר משתתף בעצם המצוה, אלא הוא רק משקיף וחווה ב"מצוה, ולא דמי לתפלה בצבור, שכל אחד מן הצבור שותף במצוה או בשמיעת קול שופר.

ויש ראיה לסברא שלנו, בדברי הגמרא במס' (פסחים ד' ס"ד ע"ב) שמבואר שם, שיש חשיבות לשתף הרבה כהנים בבית המקדש בעבודה אחת, ונאמר שם, דילמא הוא נייד פורתא, ואלא מאי קמ"ל: „ברוב עם הדרת

המצוה בהידור יותר, לכן דברי הגר"א אינם משמשים לדעתי לשום פתרון לספק שהסתפקנו בגדר של הידור מצוה. והבן.

עוד כתבת, שאברהם אבינו שכרגיל הודרו ככתוב: „וישכם אברהם בבוקר“ כדברי הגמרא בפסחים (ד' ד' ע"א) שציינת, בכל זאת אמרו במדרש (בסוף פרשת לך) שביאור הכתוב „ב"עצם היום הזה הוול אברהם“, היינו בחצי היום, כדי לפרסם את המצוה ברבים, דרך אגב דברים אלו מציין „התורה תמימה“ שם, וכנראה ששכחת לצייןם

אולם לדעתי, במחילת כ"ת לא צודק בזה „התורה תמימה“, מפני שזה לא נכנס לגמרי לסוג של מצות הידור אלא זה בגדר של קידוש השם ע"י אברהם אבינו, וביחוד להראות דוגמא על אף זקנותו על מסירותו, ועל קידוש השם ברבים, כשם שעמל וטרח בדרך כלל להתדיר את האמונה באלקים חיים ברחבי הציבוריות, ובמקום שיש קדושת השם, ברודאי שאין לדון כלל על זריזות שלא מביאה למטרה הנכספת.

צא וראה בדברי הגמרא (יבמות ע"ט ע"א): אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוודק, מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ותקדש שם שמים בפרהסייה וכו' ע"ש, וכל שכן שאנו נאמר שמוטב להשהות את המצוה ולקיים אהרי כך, כדי שיתקדש שם שמים בפרהסייה ברב עם.

ג.

ומכאן אני משיב למה שכתבת להצדיק עריכת ברית מילה אחר הצהריים בכדי שיתאספו אורחים ותתקיים המצוה ברוב עם הדרת מלך, בהתאם לדברי הגר"א הנ"ל, שהוא מדבר בענין קידוש לבנה, שנדחית למוצאי שבת מפני שאז הוא מבושם ומלובש יפה (או"ח סי' תכ"ו סק"ב).

לדעתי אין הזמיון עולה יפה, המושג „ברוב עם הדרת מלך“, נאמר אם כולם מקיימים את

בוה, שלא יהיה מזלזל במצוה, אבל לא נזכר, שהוא מקיים איזו מצוה בנוכחותו, אלא שהוא בזה מסלק את הנזלזל. יאינו דומה לעניינינו שיש להם שיירות לעצם המצוה בחיוב, ולכן לדעתי גם לשיטת הגר"א לא נכון להשהות את הברית מילה אחר הצהרים אם אפשר לעשות אותה בהשכמה במנין בבקר אחר תפלת שחרית, ולקיים ציווי המפורש ב- מילה, במס' (ספחים ד' ע"א) „ותניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין ל- מצוות, שנאמר וישכם אברהם בבקר, ואלה ש- חושבים שיש בזה איזה הידור ברב עם, שיביאו עוד כמה אורחים, טועים בזה ולא שפיר עושיין, כי הנחה הוה שהשתרש בצבור לא נובע מהוראותם של תלמידי חכמים, אלא בגלל נוחיותם הפרטית של בעלי השמחה, וזה שלא כדין, וכדאי לעקור אותו. דו"ק.

והנה כבר הורה מרן הרב הראשי לתל-אביב- יפו הגר"ע יוסף שליט"א בספרו „יביע אומר“ (ח"ב סי' י"ח) שאין להשהות מצוות מילה, כדי שיהיה ברוב עם, וכל שכן שאסור להשהות אותה חמש שעות מן היום, שנראה כאילו מצות מיל בויה עליו ח"ו, וכמש"כ ה"אור זרע" עי"ש.

ד.

נוסף לזה, יש לדעתי נעימה מיוחדת להרעיון בענין תפלה, שהרי תפלה מעוררת רחמי שמים, יזו לשון הגמרא בברכות (ד' כ' ע"א), שנשים חייבות בתפלה, דרחמי נינהו, וגירסת רש"י שם ה"ג: „תפלה דרחמי נינהו“, וגירסת התוס', „קא משמע לן דרחמי נינהו“ ולכן ככל שהצבור גדול יותר הוא מעורר רחמים יותר לפני ה', שהרי היסוד לתפלת צבור יזכר בגמרא (ברכות ח' ע"ב), מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתם של רבים, שנאמר „הן אל כביר ולא ימאס“ (איוב ל"ז ה') וכו', לכן מסתבר שכל שהרבים מתוספים יותר, מעוררים רחמים יותר, ולכן קיים בתפלה

מלך, ומפרש רש"י בזה"ל ברוב עם הדרת מלך, שהיו כלם עסוקים בעבודה עכ"ל, הרי הכהנים מסתמא נוכחים בבית המקדש, ומחכים לכל הודמנות לעבודה שיוטלו עליהם, ואעפ"י כן אומרת הגמרא שיש הדרת מלך בזה שכולם עובדים ממנו ולא לבד שהם נוכחים ואין משום הדרת מלך בזה שנוכחים לבד.

וכן יש להביא ראיה מדברי הגמרא (סוכה ד' נ"ד ע"ב) אמרו על בנה של מרתא בת בייתוס, שהיה נוטל שתי יריכות של שור הגדול, שלקוח באלף זוז ומהלך עקב בצד גודל, ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כן, משום „ברב עם הדרת מלך“ (משלי י"ד). רואים בזה שהמושג ברוב עם הדרת מלך היינו שכל אחד שותף בעבודה, זו כמו שאחיו הכהנים לא הסכימו שהוא לבד יקח את המצוה, אלא שגם הם יקחו חלק במצוה זו, שכל כהן חייב בה.

וידידי הרה"ג כמהור"מ דוהובסקי שליט"א, העירני מדברי הש"ע (י"ד סי' רס"ה סעיף י"ב) שכתוב שם ברמ"א בזה"ל: וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים עכ"ל, „ובפתחי תשובה“ שם, (סקי"ח) מביא בשם ספר „מקום שמואל“, בשם „שרביט הר זהב“, שטוב לבטל הזמנת השמש, שמזמין ל- סעודת ברית מילה, שמא יש מן הציבור, שלא ישתתפו, והם יכנסו בכלל נדוי ח"ו, עי"ש, אם כן הרי יש עדיפות לריבוי הצבור בעריכת ברית מילה, וכל אחד מן הצבור לא רק שהוא נוכח בה, אלא שהוא גם מקיים מצוה שהוא מכבד את מצות המילה, וזה דומה לכאורה לתפלה בציבור, של כל אחד יש לו חלק במצוה עד כאן דבריו

אבל זה לא מדויק, מפני שמצות מילה מקיים רק האב, המוהל והסנדק, שהם שותפים בעצם המצוה, ואילו השאר אינם שותפים בעצם ה- מצוה, ולכן עצם המצוה לא מתהדרת על ידי ריבוי משתתפים, זאת ועוד, האיסור הוא

וכתב עליו המג"א בזה"ל: וכן הוא ביבמות (ד' ל"ט) כל שיהוי מצוה לא משהינן, אעפ"י שיש לומר שיעשו אחר כך המצוה יותר מן המוכרח וכ"ה בילקוט (ויקרא סוף ד' קכ"ט) וכן ב- מנחות (ד' ע"ב ע"א) חביבה מצוה בשעת עכ"ל.

והבין, התורה תמימה, כי זה בניגוד לדברי הגר"א הנ"ל, שיש לאחר קידוש לבנה ל- מוצאי שבת, שבגדיו מבושמים, כדי שתהיה המצוה בהידורה, וזה חשוב יותר מזריזות ב- מצוה בלי הידור, וחושב, התורה תמימה, ש- שניהם חולקים, לדעת הגר"א יצטרך להכות עד שיהיה לו הציצית בידו, ולדעת המג"א יצטרך להקדים את קידוש הלבנה, ולדעת יתכן, שאין מזלזקות ביניהם בנידון, כי קידוש לבנה, יכולים לקיים רק פעם אחת לחודש, ולכן כאשר הברירה בפניו לקיים מיד כשהגיעה זמנה, או להכות למוצאי שבת, סובר הגר"א שעדיף להכות ולקיים קידוש הלבנה בהידור יותר, אבל מצות תפילין אפשר לקיים אותה כל היום כולה, רק כשיש לו גם ציצית מקדימין ברכת ציצית ומעלים בקודש. אחר כך לת- פילין, ולכן ברגע שאין לו ציצית אם יניח את התפילין בלבד, הרי זכה במצות תפילין ואחר כך כשיהיו לו ציצית, יוכל ללבוש שוב תפילין עם הציצית, ויהיו לו גם תפילין וגם ציצית ביחד, נמצא טאם הוא מחמיץ את מצות ה- תפילין עד שתגיע לו הטלית עם הציצית הוא ממש מפסיד מצוה, מפני שבכל רגע יש מצוה של תפילין שהאדם לבוש בהן, נמצא שהוא הפסיד מצוה, וזה גם הגר"א לא יסכים, להפסיד מצוה כדי לקיים מצוה בהידור, ושאיני מקידוש לבנה שלא מפסיד כלום, רק יש בזה משום אחור זמן בלבד, אבל תפילין הלא בכל רגע יש לו מצוה, ויש עוד לדון ולהאריך בנידון זאין כאן מקומו ואשאר בברכה,

הרב כ. פ. טכורש

המושג ב"רוב עם הדרת מלך", וכן באמירת הלל בצבור גדול יותר, שמודה להקב"ה יש ערך יותר, וגם בתקיעת שופר שיחסו חז"ל את המושג הזה שברוב עם כנ"ל, נראה לי להסביר ג"כ לפי הגמרא (בר"ה ט"ז ע"א) אמרו לפני בר"ה מלכיות, זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלו זכ- רונותיכם לפני לטובה, ובמה, בשופר וכו', אם כן השופר בעורר את מדת הרחמים, ומ- עלה את הזכרון של הצבור לטובה, ולכן מובן איפוא שכל שהצבור גדול יותר, מעורר מדת הרחמים יותר מלפני הקב"ה, מה שאין כן ברוב עם בברית מילה וכיוצא בזה. והבן.

כמו כן יש לומר על הערך של העבודה במקדש, כשהיא על ידי ציבור יותר גדול כנ"ל מעלה את האיות של המצוה, כפי שבארתי בספרי, "כתר אפרים" (סוף סימן נ') שריבוי הכמות גורם לריבוי האיות, (ודאה גם בספרי, "הדרת אפרים" דף ל"ג ע"ב) יעו"ש. בפרט בעבודתה, שהיא אחד משלשת היסודות, שהעולם עומד עליהם, שהם: תורה ועבודה וגמילות חסדים, והתפלה הלא במקום הקרבנות באה, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד ב) (ברכות כ"ו ע"ב) לכן כמו שהתפלה של רבים מעוררת רחמי שמים, כל שכן עבודת המקדש ע"י כהנים רבים, ש- מחזקת את אשיות העולם.

ה.

והנה לגוף דברי, התורה תמימה הנ"ל שהעיר, שהמגן אברהם" (באו"ח סימן כ"ה סק"ב) מחולק בזה עם הגר"א, הנה המג"א מסביר שם את דברי הרמ"א, ששם כתוב בש"ע בזה"ל: אחרי שלבש טלית מצויין, יניח תפילין, שמעלין בקודש וכו' ומוסיף הרמ"א בזה"ל: מיהו אם תפילין מוזמנין בידו, ואין לו ציצית, אין צריך להמתין על הציצית, אלא מניח תפילין, וכשמביאים טלית מעטפו עכ"ל.